

KONKURENTNOST PRIVREDE REPUBLIKE SRBIJE

Smiljana Balšić

Ministarstvo finansija Republike Srbije, Poreska uprava, Srbija
smiljana.balsic@gmail.com

Rezime: U radu smo imali za cilj da prikazemo poziciju privrede Republike Srbije prema dostignutom nivou konkurentnosti za 2015. godinu prema listi Svetskog ekonomskog foruma. Poziciju privrede Srbije prikazaćemo relativno u odnosu na zemlje iz njenog neposrednog okruženja. Ukazaćemo i na faktore koji su presudno uticali na promene koje su dovele do aktuelne pozicije privrede Srbije. Objasnićemo kako se formira indeks globalne konkurentnosti na osnovu koga se vrši rangiranje nacionalnih privreda.

Ključne reči: konkurentnost, Svetski ekonomski forum, indeks globalne konkurentnosti

1. UVOD

Konkurentnost predstavlja skup institucija, politika i činilaca koji određuju stepen produktivnosti jedne nacionalne privrede. Preko nje se izražava mogućnost te privrede da u srednjoročnom periodu, na postojećem nivou razvijenosti, generiše održivi ekonomski rast. Ovaj pojam se ne koristi tako dugo u naučnoj i stručnoj javnosti u Srbiji, zbog čega se često pogrešno poistovećuje sa terminom *konkurencija*, iako između ova dva pojma postoje bitne terminološke razlike. Konkurencija je tržišni fenomen i ona se odnosi na tržišnu utakmicu koja se uspostavlja između učesnika na tržištu.

Nacionalne privrede se počev od 2005. godine rangiraju prema indeksu globalne konkurentnosti (IGK), iako su i ranije analizirani aspekti konkurentnosti i vršeni pokušaji njenog merenja. Indeks globalne konkurentnosti se smatra jednim od najvažnijih indikatora prilikom rangiranja zemalja kod kreditora i potencijalnih investitora koji bi mogli da se odluče na poslovanje u jednoj zemlji. Indeks globalne konkurentnosti vezuje se za delovanje Svetskog ekonomskog foruma

(SEF)¹. U pitanju je kompozitni indeks pri čijem se korišćenju polazi od pretpostavke da u današnjoj globalizovanoj privredi postoji veliki broj faktora koji objašnjavaju konkurentnost nacionalnih privreda.

Bitna odlika globalnog indeksa konkurentnosti je ta što su svi faktori konkurentnosti podeljeni u 12 kategorija („12 stubova konkurentnosti“). Ovi stubovi podeljeni su u tri grupe. U prvoj grupi su tzv. *osnovni faktori*, koju čine: 1) institucije, 2) infrastruktura, 3) makroekonomska stabilnost, 4) zdravlje i primarno obrazovanje. Drugu grupu čine tzv. *faktori povećanja efikasnosti*, u kojoj su: 5) visoko obrazovanje i obuka, 6) efikasnost tržišta dobara, 7) efikasnost tržišta rada, 8) sofisticiranost finansijskog tržišta, 9) tehnološka spremnost, i 10) veličina tržišta. Treća grupa obuhvata *faktore inovativnosti i sofisticiranosti*, gde spadaju: 11) sofisticiranost poslovnih procesa, i 12) inovacije. Svi ovi mikroekonomski i makroekonomski faktori, kao i faktori razvoja institucija, određuju konkurentnost nacionalne privrede. Za svaki stub, koji predstavlja kompozitni indeks pokazatelja unutar njega, računa se njegova vrednost i rang u odnosu na druge zemlje. Promena vrednosti stuba omogućava sagledavanje da li je zemlja u toj oblasti napredovala ili nazadovala u odnosu na prethodni period, dok rang omogućava poređenje s drugim zemljama.

Svetski ekonomski forum prilikom formulisanja globalnog indeksa konkurentnosti koristi ukupno 110 faktora konkurentnosti, čime obuhvata većinu faktora koji su ključni za privredni rast i razvoj – institucije, makroekonomske faktore, infrastrukturu, obrazovanje, tehnologiju i sl. Imajući ovo u vidu, može se reći da se na ovakav način sveobuhvatno analizira pitanje konkurentnosti, što je njegova najznačajnija karakteristika.

Podaci koji se koriste u istraživanju globalnog indeksa konkurentnosti dobijaju se na dva načina: 1) direktnim merenjem (kvantifikovani podaci), koji se dobijaju od relevantnih statistika i međunarodnih institucija i 2) anketama, gde se podaci dobijaju anketiranjem predstavnika ekonomske zajednice tj. njihovim ocenama subjektivnih pojava.

Značaj pojedinih faktora konkurentnosti zavisi od stepena privrednog

¹ Svetski ekonomski forum je danas, uz Svetsku banku, najznačajnija institucija koja se bavi analizom i merenjem konkurentnosti. Svetski ekonomski forum je kreirao više indeksa kojima se meri i upoređuje konkurentnost nacionalnih privreda, tako da se sa sigurnošću može konstatovati da su njegovi kompozitni indeksi danas najkorišćeniji indeksi konkurentnosti.

razvoja u kojem se pojedina zemlja nalazi. Za zemlju koja se nalazi u inicijalnoj fazi razvoja od posebne važnosti su tzv. osnovni faktori konkurentnosti (institucije, infrastruktura, makroekonomska stabilnost i zdravlje i primarno obrazovanje). Za zreliju fazu razvoja, najvažniji su faktori povećanja efikasnosti. Drugim rečima, nakon postizanja osnovnih činioca konkurentnosti, za dalji napredak od značaja su faktori koji se odnose na konkurentnost. Treću, najzreliju fazu konkurentnosti karakterišu faktori koji se tiču razvoja inovacija i stvaranje inovacijama vođene privrede. S obzirom na fazu u kojoj se privreda određene zemlje nalazi, faktori podeljeni u tri grupe dobijaju različite pondere prilikom računanja globalnog indeksa konkurentnosti (Tabela 1.).

Tabela 1. Ponderi za formulisanje globalnog indeksa konkurentnosti

	Faktorski vođena privreda	Efikasnošću vođena privreda	Inovacijama vođena privreda
Osnovni faktori	60%	40%	20%
Faktori ključni za efikasnost	35%	50%	50%
Faktori za inovacije	5%	10%	30%

Izvor: Svetski ekonomski forum, Izveštaj o globalnoj konkurentnosti

Indeks globalne konkurentnosti formira se kao ponderisani prosek vrednosti svakog od navedenih stubova, pri čemu, svaki od stubova sam po sebi predstavlja kompozitni indeks koji se formira kao ponderisani prosek podindikatora čije vrednosti se dobijaju iz dva tipa izvora – primarnih i sekundarnih. Primarni podaci dobijaju se na osnovu standardizovanih anketa koje se svake godine sprovode u obuhvaćenim zemljama. Anketom se obuhvataju predstavnici najvišeg menadžerskog nivoa („top menadžeri“) preduzeća koja formiraju reprezentativni uzorak. Ovi podaci nazivaju se i „mekim podacima“. U zavisnosti od veličine zemlje varira broj preduzeća koja ulaze u uzorak. Uzorak čine mala, srednja i velika preduzeća. Udeli preduzeća prema veličini u uzorku precizno su definisani smernicama SEF-a. Polovinu uzorka formiraju preduzeća koja su se nalazila u uzorku prethodne godine, dok se druga polovina bira slučajnom metodom iz definisanog uzoračkog okvira. Dobijeni primarni podaci na osnovu ankete potrebni su za obračun onih podindikatora za koje ne postoje baze sekundarnih, kvantitativnih podataka za sve zemlje obuhvaćene SEF-ovom rang listom. Tokom ankete postavljaju se pitanja koja se odnose na uslove poslovanja, pravnu regulativu, tržišnu klimu, političku situaciju i sl. Odgovore na ova pitanja

najčešće je moguće pronaći jedino putem ankete. ²

Pri obračunu podindikatora konkurentnosti kao što su: nivo poreza, stopa inflacije, budžetski deficit, broj telefonskih linija, broj procedura da se započne neka preduzetnička delatnost i slično, koriste se podaci iz međunarodno uporedivih baza (npr. baze MMF-a, Svetske banke, Međunarodne trgovinske organizacije, Ujedinjenih nacija i dr.). Ovi podaci nazivaju se „čvrstim podacima“. Kada se vrši obračun podindikatora za tekuću godinu, najčešće se koriste sekundarni podaci iz prethodne godine, pošto tada, za ovaj tip podataka, baze za tekuću godinu uglavnom nisu dostupne. Ovo znači da su reprezentivi tekuće konkurentnosti – podaci dobijeni na osnovu ankete. ³

Svi primarni i sekundarni podaci, normiraju se na skali od 1 do 7 (1 – najlošija ocena, 7 – najbolja ocena), što je ujedno i raspon mogućih vrednosti za sve podindikatore, pa i sam indeks globalne konkurentnosti. Većinu pitanja iz ankete nije ni potrebno normalizovati, jer se koristi izbalansirana Likertova skala sa sedam podeoka. Učešće podataka iz ankete u obračunu IGK iznosi približno 56%, dok udeo sekundarnih podataka iznosi približno 44%. Značaj koji stubovi IGK u okviru grupe imaju za pojedinačnu zemlju, zavisi od njenog stepena razvijenosti. Pri grupisanju zemalja prema nivou razvijenosti koristi se kriterijum koji polazi od realizovanog nivoa BDP *per capita*, denominovan u američkim dolarima. Podela je izvršena na tri osnovne i dve prelazne faze razvoja privrede. Polazeći od stadijuma u kom se zemlja nalazi, zavisi i vrednost pondera koji se dodeljuju grupama elemenata koji formiraju vrednost indeksa globalne konkurentnosti. Tako se Srbija prema vrednosti BDP po stanovniku svrstava u zemlje na srednjem nivou razvijenosti, gde se kao ključni pokretači konkurentnosti nalaze stubovi iz grupacije *faktori povećanja efikasnosti*. Na osnovu ovoga, pri obračunu kompozitne vrednosti IGK, osnovni zahtevi učestvuju sa 40%, faktori povećanja efikasnosti sa 50%, dok faktori inovativnosti i sofisticiranosti participiraju sa 10%. U tom smislu, kada se radi o Srbiji, vrednosti elemenata iz grupacije *faktori povećanja efikasnosti* imaju proporcionalno najveći uticaj na formiranje ukupne vrednosti IGK. ⁴

Analizi konkurentnosti Svetskog ekonomskog foruma mogu se uputiti dve zamerke. Prvo, neki faktori koji mogu uticati na konkurentnost

² Tanasković S., Ristić B., (2015), *Konkurentna pozicija Srbije u 2015. godini prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma*, www.fren.org.rs/node/305?lang=sr, , str. 6-7

³ Isto, 2015, str. 7

⁴ Isto, str. 7

pojedinih zemalja ne nalaze se u analizi. Među takve faktore spadaju socio-psihološki (ekonomski) faktori konkurentnosti, kao i neki drugi – učestvovanje u integracijama, blizina ekonomskih centara, ostali makroekonomski faktori (jedinični troškovi rada, devizni kurs) i ostalo. Drugo, analiza se u većoj meri oslanja na podatke dobijene anketiranjem, što u određenoj meri subjektivizira dobijene ocene i može uticati na rezultat istraživanja.

2. Razvojna strategija privrede Srbije

Da bi se podigla konkurentnost privrede Srbije, neophodno je poboljšanje opštih faktora konkurentnosti. Tu se, pre svega, misli na makroekonomsku stabilnost i privredni rast, funkcionisanje državnih institucija, stvaranje privrednog ambijenta adekvatnim vođenjem ekonomske politike, integrisanje u globalne tokove, razvijanje finansijskih institucija, unapređenje nauke i tehnologije, poboljšanje sistema obrazovanja i upravljanja kadrovima i sl. Primenom strategije konkurentnosti koja se zasniva na inovacijama, Srbija treba da teži dostizanju srednjeg i visokog nivoa dohotka. Ona bi mogla da stvara i održava konkurentsku prednost preko preduzetništva i inovativnosti privrednih subjekata, uz poboljšanje tehnološkog razvoja.⁵

Odgovarajućom razvojnom strategijom, neophodno je obezbediti makroekonomsku, sektorsku i mikroekonomsku konkurentnost. Makroekonomska konkurentnost se može postići odgovarajućom poreskom politikom, razvijanjem robnog tržišta, tržišta kapitala i tržišta rada, politikom deviznog kursa, odgovarajućim upravljanjem tražnjom, razvijanjem infrastrukture, obrazovanja i istraživanja. Konkurentnost sektora privrede može se poboljšati unapređenjem sektorskih struktura. Mikroekonomska konkurentnost se postiže tehnološkim i organizacionim prilagođavanjima privrednih subjekata i poboljšavanjem njihovih poslovnih, tehnoloških i drugih sposobnosti da izmene postojeću sektorsku i tržišnu strukturu i da se prilagode takvim promenama.⁶

Ekonomski rast svake privrede, pa i privrede u Srbiji, uslovljen je i stanjem u svetskoj privredi. Velika ekonomska kriza, koja još uvek traje, imala je negativan uticaj na ekonomska kretanja u privredama najrazvijenijih zemalja sveta, što je negativno uticalo i na privredu Srbije, pošto su mnoge od tih zemalja važan spoljnotrgovinski partner Srbije. Imajući ovo u vidu, u Srbiji se mogu očekivati određeni rizici. Pre

⁵ Bošnjak, 2005, str. 131-132

⁶ Nešić, 2008, str. 2-3

svega, pošto je Srbija visoko zavisna od uvoza kapitala, može se očekivati rast cene kapitala i nizak nivo priliva stranih direktnih investicija. Javna potrošnja će biti visoka, sa neodgovarajućom strukturom, što će biti praćeno zaduženošću države, koja će biti otežana. Biće otežano zaduživanje i realnog sektora. Kriza na Srbiju će se dodatno prenositi, s obzirom da u njoj posluju banke čije su centrale u zemljama Evro zone, koje su pretrpele posledice dužničke krize. Ovi, kao i drugi negativni činoci koji utiču na izvozu tražnju, usloviće nizak nivo izvoza, što će doprineti niskom nivou privrednog rasta.

Mogućnost nastanka navedenih rizika, može da pospeši makroekonomsku nestabilnost u Srbiji, što može negativno da utiče na devizni kurs, stopu inflacije i stopu nezaposlenosti. Sve ovo doprinosi nedovoljnoj stopi privrednog rasta. Ovi problemi postojali su i pre nastanka ekonomske krize, ali je kriza doprinela da ti problemi postanu „vidljiviji“ bržem izbijanju na površinu ovih problema. Srbija je ranije te probleme pokušavala da reši zaduživanjem, što se pokazalo pogrešnim, jer je pretila opasnost da pređe granicu prezaduženosti. Zato Srbija u narednom periodu mora da preduzme mere na otklanjanju disproporcija između: uvoza i izvoza koji stvara deficit, koji se pokriva zaduživanjem; ukupne proizvodnje i potrošnje; domaće štednje i nivoa neophodnih investicija; razvijenih i nerazvijenih regiona; odnosa broja zaposlenih i broja penzionera; odnosa između aktivnog i izdržavanog stanovništva; odnosa broja zaposlenih u proizvodnom sektoru i u administraciji, i odnosa broja zaposlenih i nezaposlenih. Ove mere nije lako sprovesti, jer one imaju, ne samo ekonomske, nego i političke i socijalne reperkusije. Međutim, preduzimanje tih mera je neminovnost. U protivnom, Srbija će po mnogim ekonomskim pokazateljima i dalje zaostajati za mnogim zemljama.

Proizvodnja u Srbiji je visoko uvozno zavisna, što doprinosi visokom spoljnotrgovinskom deficitu. Da bi se smanjila visoka uvozna zavisnost, neophodno je da se poveća izvoz, kako bi se omogućilo plaćanje uvoza. Neophodno je povećati devizni priliv zbog redovnog servisiranja dužničkih obaveza prema inostranstvu. Niska vrednost izvoza u periodu sankcija je posledica i neadekvatne izvozne strukture. Ovo ukazuje da se kao glavni preduslov održivog povećanja izvoza na duži rok nameće povećanje konkurentnosti izvoza kroz, pre svega promenu njegove neadekvatne strukture.⁷

⁷ Kovačević, 2005, str. 5

3. Analiza konkurentnosti privrede Republike Srbije u 2015. godini

Prema izveštaju Svetskog ekonomskog foruma za 2015. godinu Srbija je zabeležila vrednost indeksa globalne konkurentnosti od 3,89, na osnovu čega je rangirana na 94. mestu na listi koja obuhvata 144 zemalje⁸. Već smo rekli da se teorijska vrednost IGK kreće u intervalu od 1 do 7. I u prethodnoj godini Srbija je bila na 94. mestu, što znači da je zadržala svoju poziciju. U odnosu na prethodnu godinu vrednost IGK smanjena je za 0,01, za razliku od prethodne godine, kada je zabeležen porast vrednosti IGK od 0,13, što je doprinelo da u toj godini Srbija poboljša poziciju na rang listi za sedam mesta – sa 101. na 94. mesto. Minimalna promena vrednosti IGK nije doprinela pogoršanju pozicije Srbije na rang listi. Međutim, Srbija je u lošijoj poziciji u odnosu na sve zemalje iz okruženju, izuzev Bosne i Hercegovine, koja zauzima 111. poziciju. Bosna i Hercegovina u 2014. godini nije bila uključena u izveštaj, a u odnosu na 2013. godinu nazadovala je za 24 pozicije. Albanija je jedina zemlja iz okruženja koja je 2014. godine bila iza Srbije na 97. poziciji, dok je u 2015. godini poboljšala vrednost IGK, pa se nalazi na 93. mestu, dakle, za jedno mesto ispred Srbije. Makedonija je smanjila vrednosti IGK, ali je zabeležila poboljšanje pozicije sa 63. na 60. mesto. Mađarska je 63, a Crna Gora na 70. Ove dve države slabije su plasirane u odnosu na prethodnu godinu za po tri mesta. Hrvatska je na 77, Grčka na 81. a Bugarska na 54 mestu. Ove tri države zadržale su pozicije iz 2014. godine.

Posmatrano od 2007. godine, Srbija je najveću vrednost IGK od 3,90 ostvarila neposredno pre negativnih efekata prvog talasa globalne finansijske krize 2008. godine. U 2009. godini vrednost IGK primetno je opala na 3,77, posle čega je usledio postepeni oporavak. U 2013. godini vrednost IGK ponovo je pala na nivo iz 2009. godine. Kao što se vidi, posmatrano od 2007. godine, Srbija je u 2014. godini dostigla istorijski najveću vrednost iz 2008. godine, što pokazuje da se u poslovnom svetu smatra da je Srbija sposobna da obezbedi dugoročno stabilan privredni rast.

Najveću vrednost IGK od 5,76 na listi SEF-a u 2015. godini ponovo je zabeležila Švajcarska, koja sedmu godinu zaredom, zadržava poziciju vodeće privrede u svetu po konkurentnosti. Najnižu vrednost od 2,84, kao

⁸ U odnosu na prethodnu godinu smanjen je broj zemalja obuhvaćenih izveštajem sa 144 na 140 iz razloga što su tri zemlje ponovo uključene u izveštaj (Bosna i Hercegovina, Ekvador, Liberija) dok za sedam zemalja (Angola, Barbados, Burkina Faso, Libija, Portoriko, Surinam, Istočni Timor i Jemen) podaci nisu bili dostupni.

što je bio slučaj i prethodne godine, zabeležila je Gvineja. Drugo mesto na listi, kao i prethodne godine, zauzima Singapur. Na trećem mestu nalaze se SAD, koje su na tom mestu bile i prethodne godine, kada su napredovale za dva mesta, zahvaljujući poboljšanju institucionalnih okvira i dobrim inovacionim rezultatima. Na četvrtom mestu je Nemačka, koja je u 2014. godini bila na petoj poziciji. Veliki napredak učinila je Holandija, koja je sa prošlogodišnje osme pozicije, u 2015. godini zauzela peto mesto. Iza Holandije slede: Japan, Hong Kong, Finska, Velika Britanija, Norveška, Danska, Kanada itd.

Podaci o vrednosti IGK i poziciji Srbije i zemalja iz njenog okruženja za period od 2007. do 2015. godine dati su u tabelama 2 i 3. U tabelarnim pregledima obuhvaćeno je 12 zemalja i to: Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Grčka, Mađarska, Makedonija, Crna Gora, Rumunija, Bugarska, Srbija, Slovačka i Slovenija. Vrednosti indeksa i rang za Bosnu i Hercegovinu u 2014. godini nisu prikazani zbog toga što podatke nije bilo moguće prikupiti.

Tabela 2. Indeks globalne konkurentnosti (2007-2015.)

	Alban.	BiH	Hrvat	Grč.	Mađ.	Mak.	C. G.	Rum.	Bug.	Srb.	Slova.	Slove.
2007	3,48	3,55	4,20	4,08	4,35	3,73	3,91	3,97	3,93	3,78	4,45	4,48
2008	3,55	3,56	4,22	4,11	4,22	3,87	4,11	4,10	4,03	3,90	4,40	4,50
2009	3,72	3,53	4,03	4,04	4,22	3,95	4,16	4,11	4,02	3,77	4,31	4,55
2010	3,94	3,70	4,04	3,99	4,33	4,02	4,36	4,16	4,13	3,84	4,25	4,42
2011	4,06	3,83	4,08	3,92	4,36	4,05	4,27	4,08	4,16	3,88	4,19	4,30
2012	3,91	3,93	4,04	3,86	4,30	4,04	4,14	4,07	4,27	3,87	4,14	4,34
2013	3,85	4,02	4,13	3,93	4,25	4,14	4,20	4,13	4,31	3,77	4,10	4,25
2014	3,84	n.p.	4,13	4,04	4,28	4,26	4,23	4,30	4,37	3,90	4,15	4,22
2015	3,93	3,71	4,07	4,02	4,25	4,25	4,20	4,32	4,32	3,89	4,22	4,28

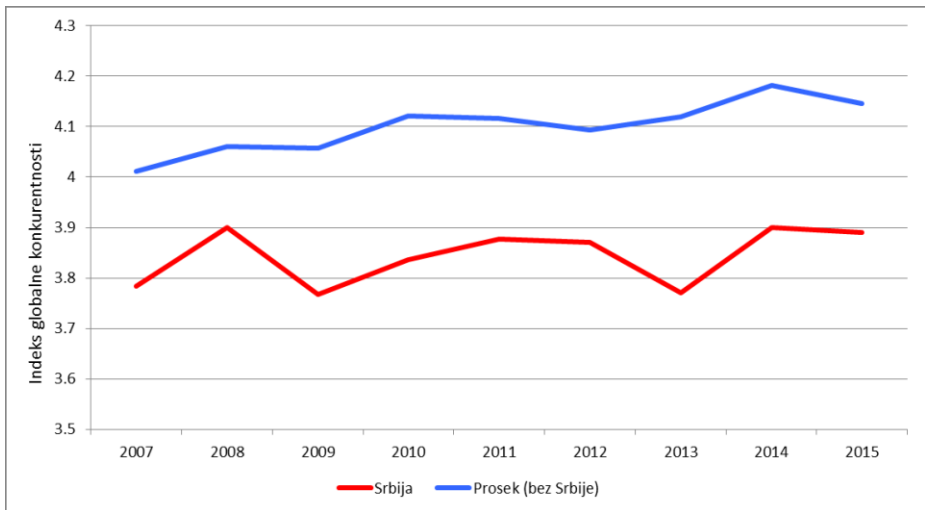
Izvor: SEF (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015.)

Tabela 3. Rang zemalja prema Indeksu globalne konkurentnosti (2007-2015.)

	Alban.	BiH	Hrvat	Grč.	Mađ.	Mak.	C. G.	Rum.	Bug.	Srb.	Slova.	Slove.
20071)	109	106	57	65	47	94	82	74	79	91	41	39
20082)	108	107	61	67	62	89	65	68	76	85	46	42
20093)	96	109	72	71	58	84	62	64	76	93	47	37
20104)	88	102	77	83	52	79	49	67	71	96	60	45
20115)	78	100	76	90	48	79	60	77	74	95	69	57
20126)	89	88	81	96	60	80	72	78	62	95	71	56
20137)	95	87	75	91	63	73	67	76	57	101	78	62
20148)	97	n.a.	77	81	60	63	67	59	54	94	75	70
20159)	93	111	77	81	63	60	70	53	54	94	67	59

1) izveštaj obuhvata 131 zemlju; 2) izveštaj obuhvata 134 zemlje; 3) izveštaj obuhvata 133 zemlje; 4) izveštaj obuhvata 139 zemlje; 5) izveštaj obuhvata 142 zemlje; 6) izveštaj obuhvata 144 zemlje; 7) izveštaj obuhvata 148 zemalja; 8) izveštaj obuhvata 144 zemlje; 9) izveštaj obuhvata 140 zemalja. Izvor: SEF (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015.)

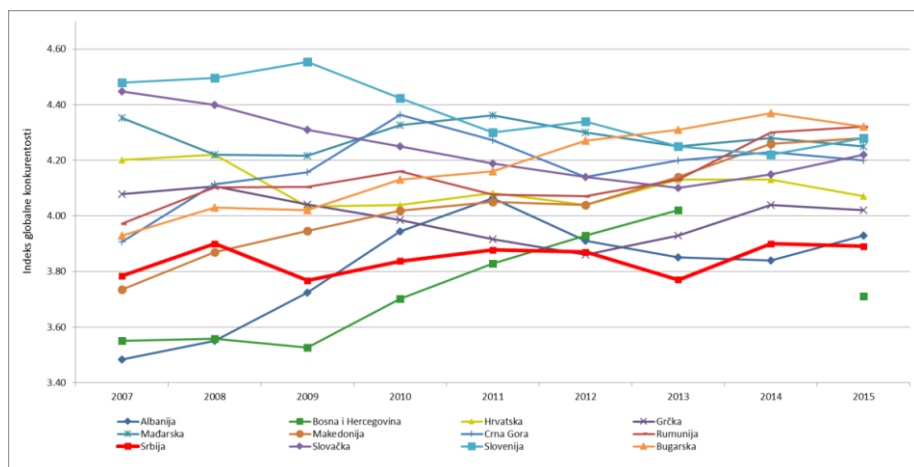
Kretanje IGK za Srbiju i zemlje iz njenog okruženja u periodu 2007-2015. grafički je prikazano na slikama 1. i 2. Grafikon na slici 1, koji je sačinjen na osnovu podataka iz tabele 2, prikazuje kretanje IGK za Srbiju i proseka za posmatrane zemlje, dok je na drugom grafikonu dat pregled za svaku pojedinačnu zemlju. Kretanje vrednosti IGK za Srbiju prikazano je crvenom linijom.

Slika 1. Kretanje Indeksa globalne konkurentnosti za Srbiju i proseka odabranih zemalja (2007-2015.)

Izvor: Tanasković S., Ristić B., 2015, str.3.

Na osnovu prikaza na slici 1. može se zaključiti da kretanje IGK za Srbiju u periodu 2007-2015. godine pokazuje mnogo veću nestabilnost u odnosu na proseka posmatranih zemalja. Uočava se da je posle izbijanja finansijske krize u 2009. godini u Srbiji bilo znatno veće pogoršanje konkurentne pozicije nego kod ostalih posmatranih zemalja. U 2013. godini pad vrednosti indeksa u Srbiji bio jedan od najvećih u posmatranoj grupi zemalja.

Slika 2. Kretanje Indeksa globalne konkurentnosti (2007-2015.)

Izvor: Tanasković S., Ristić B., 2015, str.3.

Na osnovu prikaza na slici 2. može se zaključiti ili da se pojedinačne vrednosti IGK za posmatrane zemlje u periodu od 2007. do 2015. godine približavaju. U 2015. godini samo su četiri zemlje zabeležile povećanje indeksa, dok je kod ostalih zemalja prisutna stagnacija ili pad vrednosti indeksa.

Za većinu posmatranih zemalja, uključujući i Srbiju, karakteristično je to da ih SEF svrstava u istu grupu „Evropske privrede u nastajanju i razvoju“ dok su Slovenija, Slovačka i Grčka u kategoriji „Razvijenih privreda“. Zemlje iz grupe u kojoj je Srbija su male, otvorene ekonomije čiji privredni rast i razvoj dosta zavisi od privredne aktivnosti Evro zone. Zato sporiji oporavak svetske privrede kao i epizode dužničkih kriza u Italiji, Španiji i poslednja u Grčkoj uticali su na slabije rezultate i kod ovih zemalja. Kod jednog broja posmatranih zemalja sa visokim vrednostima IGK redukcija vrednosti posledica je neodrživosti osvojenih pozicija. Sporiji oporavak delimično se ogleda kroz slabije ocene vitalnih parametara, ali i kroz pogoršanu percepciju ispitanih top menadžera o konkurentnosti zemlje, što zajednički formira kompozitnu vrednost IGK. S druge strane, zemlje koje su nakon udara krize u poslednjih pet godina ostvarile značajan napredak i pored pogoršanja kvantitativnih pokazatelja konkurentnosti, svoj napredak duguju, pre svega, optimističnim rezultatima dobijenim anketom. Može se konstatovati da takva kretanja nisu pravilo kada je Srbija u pitanju, pa pomeranja, bilo

pozitivna ili negativna, uglavnom prikazuju realne pomake, koji dovode do relativno održivih vrednosti IGK, ako se izuzmu snažni eksterni šokovi – kao što mogu biti ekonomske krize svetskih razmera, ratovi i sl.

⁹

Tabela 4. Vrednost IGK po stubovima konkurentnosti (2013-2015.)

	2013	2014	2015
1. Institucije	3,20	3,21	3,24
2. Infrastruktura	3,51	3,93	3,87
3. Makroekonomska stabilnost	3,36	3,51	3,61
4. Zdravstvo i primarno obrazovanje	5,57	5,76	5,87
5. Visoko obrazovanje i obuka	4,05	4,25	4,27
6. Efikasnost tržišta dobara	3,64	3,78	3,74
7. Efikasnost tržišta rada	3,90	3,73	3,72
8. Sofisticiranost finansijskog tržišta	3,48	3,50	3,23
9. Tehnološka spremnost	3,94	4,45	4,47
10. Veličina tržišta	3,68	3,68	3,70
11. Sofisticiranost poslovnih procesa	3,18	3,21	3,14
12. Inovacije	2,85	2,89	2,90

Izvor: SEF (2013, 2014, 2015.)

U tabeli 4. prikazana je struktura IGK po nosećim stubovima konkurentnosti za period od 2013. do 2015. godine. Iz tabele se mogu uočiti godišnje promene vrednosti IGK, na osnovu čega se može zaključiti zbog kojih stubova je zabeležen rast indeksa u 2014. godini, a zbog kojih blagi pad u 2015. godini. U 2015. godini pad IGK zabeležen je kod pet stubova, i to onih koji predstavljaju: infrastrukturu, efikasnost tržišta dobara, efikasnost tržišta rada, sofisticiranost finansijskog tržišta i sofisticiranost poslovnih procesa. Rast IGK u 2015. godini zabeležen je kod sedam stubova, i to onih koji predstavljaju: institucije, makroekonomsku stabilnost, zdravstvo i primarno obrazovanje, visoko obrazovanje i obuku, tehnološku spremnost, veličinu tržišta i inovacije.

Kod stuba koji se odnosi na infrastrukturu, slabija ocena u odnosu na prethodnu godinu rezultat je nešto lošijeg stava vodećih menadžera povodom kvaliteta ukupne infrastrukture u državi, kao i kvaliteta snabdevanja električnom energijom. Najveće pogoršanje u odnosu na prethodnu godinu zabeleženo je kod stuba koji predstavlja sofisticiranost finansijskog tržišta. Slabija ocena rezultat je lošijeg stava po pitanju stabilnosti bankarskog sektora kao i regulisanosti tržišta hartija od vrednosti. Pored ova dva indikatora, niža ocena je dobijena i kod indeksa zakonskih prava koji prati i objavljuje Svetska banka. Ovaj indeks meri stepen u kojem zakoni o hipoteci i bankrotstvu štite prava zaposlodavca i

⁹ Tanasković i Ristić, 2015, str. 4

zajmoprimca i time olakšavaju kreditiranje, prema čemu je Srbija dobila dve ocene manje u odnosu na prethodni izveštaj. Lošija ocena kod stuba konkurentnosti koji se odnosi na sofisticiranost poslovnih procesa posledica je nižih vrednosti odgovora koje su vodeći menadžeri dali na dve trećine pitanja od kojih se kasnije kreira konačna vrednost ocene ovoga stuba. Niže ocene su vezane za stavove menadžera o količini lokalne ponude i tražnje, stepena razvoja klastera, stepena kontrole međunarodne distribucije itd. Kada su u pitanju poboljšanja u 2015. godini, najveći pozitivan pomak od 0,11 poena u odnosu na 2014. godinu zabeležen je kod stuba zdravstvo i primarno obrazovanje. Ovaj rast ostvaren je po osnovu manjeg broja obolelih od tuberkuloze kao i povećanja stope upisa u osnovnu školu. Slično povećanje vrednosti je zabeleženo i kod stuba makroekonomska stabilnost, čija je ocena povećana sa 3,51 u 2014. godini, na 3,61 u 2015. godini, što je rezultat izuzetno niske stope inflacije u 2014. godini, prema kojoj je Srbija podelila prvu poziciju sa još 42 zemlje. Po svim ostalim indikatorima makroekonomske stabilnosti Srbija je u 2015. godini, u odnosu na prethodnu godinu, zabeležila pogoršanje u većoj ili manjoj meri, ali je uz značajno bolju ocenu inflacije uspela da nadomesti to pogoršanje i pogura vrednost stuba na više. Ocene ovog stuba dobijaju se na osnovu vrednosti koje su posmatrani indikatori zabeležili u prethodnoj godini – ocena inflacije dobijena je na osnovu podataka iz 2014. godine.¹⁰

ZAKLJUČAK

Fazu razvoja u kojoj se privreda neke zemlje nalazi određuje visina BDP-a *per capita*. Na osnovu BDP-a *per capita* moguće je odrediti područja koja su ključna za ostvarivanje ekonomskog rasta i poboljšanje konkurentnosti. Potrebno je da svaka država koja teži razvoju, objektivno sagleda svoje snage i slabosti i da adekvatnim merama povećava i održava svoju konkurentnost. Prema izveštaju Svetskog ekonomskog foruma globalna ekonomija je u krizi, jer države imaju poteškoće u sprovođenju strukturnih reformi koje su neophodne za podsticanje privrednog rasta.

Kriza u Srbiji se oseća u svim oblastima. Ona zostaje u svom razvoju u odnosu na EU i druge zemlje iz okruženja, što pokazuju mnoge varijable. Indeks globalne konkurentnosti pokazuje da je Srbija ispod proseka za EU, i u odnosu na bivše jugoslovenske republike. Ona nema adekvatnu infrastrukturu za podsticanje kreativnosti i inovativnosti privrednih subjekata. Potrebno joj je snažnije preduzetništvo.

¹⁰ Tanasković i Ristić, 2015, str. 5-6

Srbija treba da poboljša konkurentsku sposobnost svoje privrede, koja je na niskom nivou, što je posledica rasta domaće agregatne tražnje, sporosti u sprovođenju ekonomskih reformi, tehnološkog zaostajanja, malog obima investicija i drugih negativnih pojava. Najvažniji faktori koji ometaju poslovanje u Srbiji su neefikasna birokratija, slab pristup finansijskim sredstvima, korupcija, neusklađenost obrazovnog sistema sa zahtevima konkurentne privrede, nemogućnost tržišta rada da zadrži i privuče talentovanu radnu snagu i dr.

Međutim, prisutni su i određeni pozitivni pomaci u efikasnosti pojedinih institucija, kao i u makroekonomskoj stabilnosti, koja se ogleda, pre svega, u kursu koji nema većih oscilacija i stabilnosti bankarskog sistema. Prosečna stopa godišnje inflacije u Srbiji u 2015. godini je smanjena u odnosu na prethodnu godinu toliko da se sada Srbija nalazi na prvoj poziciji od 140 zemalja. Svi ostali makroekonomski indikatori, kao što su kreditni rejting zemlje, nivo štednje u procentu BDP-a, budžetski deficit i javni dug su pogoršani.

Konkurentnost privrede Srbije može se poboljšati povećanjem stope privrednog rasta i povećanjem izvoza. Bitan preduslov za ovo je sprovođenje mera fiskalne konsolidacije. Srbiji je neophodno obrazovanje koje će osposobljavati pojedince da uče i razvijaju širok spektar veština potrebnih za inovacije u svim oblicima.

Srbija treba više da se orijentiše na komparativne nego na konkurentne prednosti. Treba promeniti strategiju budućeg rasta i okrenuti se privlačenju stranih direktnih investicija koje bi transferom savremenijih tehnologija učinile domaće proizvode atraktivnijim za šira tržišta. Rast baziran na ekspanziji domaće tražnje, uz zanemarivanje štednje i investicija, doveo je do toga da Srbija ima institucije i infrastrukturu na nivou ekonomija vođenih osnovnim faktorima.

Zemlje sa relativno visokim vrednostima IGK u odnosu na Srbiju beleže pad vrednosti, što je posledica krize i pogoršanja vitalnih parametara. Zemlje sa niskim vrednostima IGK beleže rast, iako imaju pogoršane kvantitativne pokazatelje konkurentnosti, što je posledica optimističkih rezultata dobijenih anketom.

REFERENCE:

1. Bošnjak, M., (2005), *Konkurentnost i razvoj kao poluge evropske perspektive Srbije*, Ekonomski anali, br. 166, Ekonomski fakultet u Beogradu.
2. Kovačević, R., (2005), *Makroekonomski okviri konkurentnosti*

izvoza privrede Srbije, Tržište, novac, kapital, jul-septembar, br. 3, Privredna komora Srbije, Centar za naučno-istraživački rad, Beograd.

3. Nešić, S., (2008), *Konkurentnost privrede Srbije*, radni dokument, Srpski ekonomski forum, Beograd.
4. Tanasković S., Ristić B., (2015), *Konkurentna pozicija Srbije u 2015. godini prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma*, www.fren.org.rs/node/305?lang=sr

COMPETITIVENESS OF THE REPUBLIC OF SERBIAN ECONOMY

Smiljana Balšić

Serbian Ministry of Finance, Tax Administration,
Serbiasmiljana.balsic@gmail.com

Abstract: In this essay we aimed to show the position of the Serbian economy to the achieved level of competitiveness for 2015 according to the list of the World Economic Forum. The position of the Serbian economy will be presented relative to the countries from its immediate surroundings. We will point to the factors that decisively influenced the changes that led to the current position of the Serbian economy. We will explain how to form an index of global competitiveness on the basis of which the ranking of national economies.

Key words: competitiveness, the World Economic Forum, Global Competitiveness Index,